

REGULAMENTUL „BRUXELLES II BIS” – APLICAREA ACESTUIA ÎN INSTANȚELE ROMÂNE

Autori:

Laura ANDREI, judecător, Președintele Tribunalului București

Anca BORȘAN, judecător, Judecătoria Galați

I. OBSERVAȚII PRELIMINARE:

Studiul de față este rezultatul unei cercetări derulate în cadrul Proiectului ITAC (ITINERANCE TRANFRONTALIERES ET AFFAIRES CIVILES: couples et parentalite dans l'espace judiciaire europeen), proiect ce este derulat de către Școala Națională Franceză de magistratură împreună cu Institutul Național al Magistraturii din România și Școala de Magistratură Italiană, cu finanțarea și susținerea Comisiei Europene.

Școala Franceză de Magistratură este lider de proiect, cercetarea fiind circumscrisă unei analize a jurisprudenței în cele trei țări sus menționate din perspectiva identificării situațiilor de aplicare a Regulamentului CE nr.2201/2003, de evidențiere a eventualelor disfuncționalități și greutăți de interpretare așa cum acestea pot fi reținute prin prisma practicii instanțelor de judecată.

Ca metodă principală de lucru, așa cum se arăta și într-un articol anterior publicat, s-a optat pentru constituirea unor echipe de cercetare compuse din un judecător, un auditor de justiție și un cadru universitar, fiind alese două instanțe ca sistem de referință în cercetarea jurisprudenței. În cazul României, s-a optat pentru Tribunalul București, instanța cu cel mai mare volum de activitate din țară și care are și competențe speciale stabilite prin lege în această materie, respectiv Tribunalul pentru minori Brașov, unica instanță specializată din țară pentru soluționarea cauzelor în care sunt implicați minori.

Echipa română a procedat la studierea a peste 40.000 hotărâri judecătorești, profitând de faptul că ambele tribunale au prin lege atât competență în primă instanță, cât și atribuții de control judiciar. Studiul a fost facilitat de faptul că întreaga activitate a celor două instanțe este informatizată, toate hotărârile fiind introduse în baza de date. Autorii cercetării au dezvoltat un program de analiză specific cerințelor convenite cu coordonatorul proiectului, fiind utilizate ca și criterii esențiale de căutare date ce se puteau constitui într-un element de extraneitate evident – domiciliu în străinătate, cetățenia diferită de cea română, nume de familie ce puteau antrena apartenența la o căsătorie mixtă. Din toate hotărârile cercetate au fost reținute și clasate doar cele ce corespundeau acestor criterii, în pasul doi trecându-se la lecturarea și disecarea fiecăreia dintre ele prin prisma regulilor edictate în Regulamentul European sus menționat. Autorii țin să sublinieze că succesul analizei a fost facilitat de poziționarea Tribunalului București ca instanță de fond și ca instanță de control judiciar, fapt ce a permis și o verificare a practicii judiciare din cele 6 Judecătorii de Sector arondate, dar și o corelare cu practica în materie a Curții de Apel București. De asemenea, cercetarea la nivelul Tribunalului Specializat Brașov, realizată cu sprijinul conducerii acestei instanțe, a creat premisele unei localizări mai exacte a necesității existenței unor instanțe specializate în materie de minori și familie.

Proiectul are în vedere și desfășurarea în paralel a unei chestionări a practicienilor dreptului relativ la dilemele pe care aplicarea Regulamentului Bruxelles II Bis le poate suscita. Chestionarul identic dezvoltat de cercetători a fost distribuit în toate cele trei țări, rezultatele acestuia urmând a fi subiectul unui articol pe care îl vom publica ulterior.

În final, propunerile echipei de cercetare vor fi transmise Comisiei Europene spre o competență apreciere din perspectiva unei eventuale modificări a Regulamentului.

II. CONSTATĂRI CONSECUTIV ANALIZEI JURISPRUDENȚIALE

Ca o observație generală, prin raportare la numărul total de hotărâri studiate, urmată, acolo unde a fost cazul, de o studiere a dosarului propriu-zis, cercetătorii români relevă faptul că dispozițiile Regulamentului Bruxelles II Bis sunt aplicate în mod frecvent în practica instanțelor ce au făcut subiect de studiu. Trebuie subliniat că hotărârile studiate se circumscriu unor obiecte și complexități relativ diferite, marea majoritate fiind hotărâri pronunțate în cereri de divorț sau cereri care privesc exercitarea autorității părintești. Aspecte deosebit de complexe au fost identificate în hotărârile pronunțate de Tribunalul București în primă instanță în materia răpirilor internaționale de copii, în mod special în acele pricini care aduceau în fața judecătorului o aplicare simultană pentru două instrumente internaționale de lucru definitorii în această materie - Convenția de la Haga din 1980 și Regulamentul Bruxelles II Bis.

- A. Principala problemă observată este aceea a modului de stabilire a competenței, cu consecința fie a neaplicării Regulamentului, fie a unei verificări formale a competenței de către judecătorul investit.

În marea majoritate a hotărârilor se realizează o menționare a verificărilor din perspectiva art. 3 din Regulament, realizându-se și o analiză detaliată a cazului concret care permite instanței române să își fixeze competența. Nu puține însă sunt situațiile în care, deși se face referire la articolul 3, nu se indică deloc care ar fi criteriul vizat în Regulament, ce ar permite instanței române să se declare competentă.

Se constată în unele spețe că nu se realizează nicio referire la Regulamentul Bruxelles II Bis, deși natura internațională a litigiului reieșea din documentele dosarului, părțile precizând clar că au domiciliile într-un alt stat european, că descendenții minori rezultați din căsătorie trăiesc și învață într-o altă țară decât România. Fără a avea pretenția că în aceste cauze în mod automat competența nu ar fi revenit instanțelor române, credem că o analiză a modului în care a fost fixată competența instanței române era absolut necesară. Absența oricăror referiri, coroborată cu o tendință identificată la nivel european de „Forum Shopping”, ar conduce la o vulnerabilizare a hotărârilor pronunțate, prin prisma necesității valorificării lor într-un alt stat membru.

- B. Din perspectiva invocării problemei competenței, se constată că de cele mai multe ori necompetența este invocată de părți, în principal de către pârâți prin întâmpinare sau direct în fața instanței de judecată, situațiile în care instanța invocă din oficiu excepția de necompetență fiind reduse.
- C. Relativ la motivarea hotărârilor, se constată că hotărârile Tribunalului București și hotărârile Judecătoriei Sector 5 București cuprind o analiză detaliată a competențelor internaționale, cu reținerea competențelor instanțelor române, făcându-se adeseori trimitere la hotărâri pronunțate de Curtea de Justiție a Uniunii Europene în interpretarea unor articole ale Regulamentului (hotărârile pronunțate în cauzele: C-523/07, C-225/09, C-740/07, C-168/08, C-474/09). Într-o hotărâre instanța a expus raționamentul său subliniind caracterul alternativ al competențelor edictate în art. 3 din Regulament, așa cum a fost stabilit de Curtea de Justiție a Uniunii Europene în cauza Hadadi, instanța română dezvoltând o argumentație sofisticată relativ la inexistența unei ierarhii în contextul coexistenței competenței mai multor instanțe.
- D. Echipa de cercetare mai reține că există hotărâri în care instanța nu se declară din oficiu competentă și pentru judecarea capetelor accesorii de cerere vizând situația minorilor, deși a constatat că este competentă să judece divorțul. Acest aspect pozitiv este întărit de argumentele identificate în multe hotărâri în care instanța analizează dacă, de la caz la caz, poate opera o prorogare de competență pentru capete accesorii legate de exercițiul autorității părintești și domiciliul copilului/copiilor. Multe din hotărârile cercetate conțin o argumentație amplă legată de existența pentru minor a unor legături de strânse cu România sau relativă la interesul superior al minorului. Într-un caz în care s-a observat că deja pârâtul formulase o solicitare de investire a unei instanțe germane cu privire la autoritatea părintească și domiciliul minorilor, iar minorii își aveau reședința obișnuită în Germania încă din anul 2012, instanța română din oficiu a constatat că nu se poate vorbi de o prorogare de competență în sensul art. 12 din Regulament, fiind admisă excepția necompetenței generale a instanțelor române. Cu titlu de exemplu menționăm o altă pricină în care instanța română, aflând de la părți că a mai fost introdusă o cerere similară pe rolul unei instanțe din străinătate, le cere acestor părți lămuriri exacte cu privire la stadiul judecării din acel stat; observând că instanța străină s-a declarat deja competentă înaintea instanței române, s-a trecut la o declinare de competență pentru soluționarea cauzei. Într-o altă speță, instanța română reține că acțiunea de divorț introdusă de reclamantă în România la 14.01.2016 este anterioară acțiunii formulate de către pârât în Germania la 12.02.2016 astfel încât competență să soluționeze cererea este instanța română.

A fost identificată și o situație în care instanța română nu s-a mărginit doar la lămuririle și explicațiile părților, solicitând instanței austriece, despre care se spunea că ar fi deja investită cu soluționarea divorțului, informații concrete despre stadiul procesual al cauzei, cu medierea Ministerului Justiției Român.

- E. Aplicarea corelată a Regulamentului Bruxelles II Bis cu Regulamentul CE 1259/2010 privind Legea aplicabilă litigiilor în caz de divorț este un alt element identificat în

cercetarea hotărârilor pronunțate de instanțele române. Se constată o bună stăpânire și aplicare de către instanțe a normelor celor două Regulamente.

- F. Analiza cercetătorilor români a relevat că, în ipotezele în care prima instanță nu a aplicat Regulamentul Bruxelles II Bis deși era evidentă incidența acestuia, instanța de control judiciar a intervenit întotdeauna corijând erorile survenite. Într-una din hotărârile pronunțate de Tribunalul București ca instanță de control judiciar recursul a fost admis și hotărârea instanței de fond desființată cu trimitere spre soluționare la prima instanță, reținându-se că instanța din România era competentă să soluționeze cererea de divorț dintre doi cetățeni români, chiar dacă aceștia nu mai domiciliau în România, context în care a fost criticată lipsa de analiză a primei instanțe din perspectiva aplicării Regulamentului Bruxelles II Bis. Tribunalul a dezvoltat el argumentația din această perspectivă, dând dezlegarea necesară problemei de aplicabilitate a Regulamentului.
- G. O cazuistică distinctă este aceea centrată pe aplicarea art. 13 b din Convenția de la Haga din 1980 corelativ cu textele Regulamentului 2201/2003. Majoritatea spețelor analizate relevă o frecvență crescută a soluțiilor de înapoiere a minorului, în detrimentul celor de refuz al înapoierii. Punctul esențial al argumentației în hotărârile pronunțate în această materie este reprezentat de interesul superior al minorului. Într-o speță s-a constatat că instanța română a considerat că înapoierea minorilor la reședința obișnuită din Ungaria și scoaterea lor din mediul familial în care s-au obișnuit plasează copii într-o situație intolerabilă din perspectiva Regulamentului. S-a subliniat că privarea copiilor de prezența mamei la o vârstă fragedă, coroborată cu absența tatălui conducător auto profesionist angajat în curse de transport pe termen lung, justifică refuzul înapoierii copiilor în Ungaria prin prisma interesului superior al acestora. Hotărârea a fost luată însă fără ca tatăl ce solicitase înapoierea minorilor să fie audiat, în ciuda dispozițiilor art. 10 alin.5 din Regulament, instanța argumentând poziția sa și sub acest aspect.
- H. Cercetarea hotărârilor pronunțate de instanțele de referință a permis și identificarea unei probleme majore de interpretare a ceea ce reprezintă „legături strânse” cu un stat, o paletă imensă de argumente fiind dezvoltată în practica instanțelor de judecată pentru a putea contura în cauzele cu minori ceea ce ar putea să constituie criterii de calificare a unui stat într-o poziție mai bună prin raportare la exigențele Regulamentului Bruxelles II Bis.

III. CONCLUZII

Prezentul material este o sinteză a rezultatelor identificate de cercetători în analiza de jurisprudență, dorindu-se a fi doar un semnal cu privire la dificultățile cu care se confruntă marea majoritate a practicienilor dreptului - judecători, procurori, avocați – în înțelegerea și interpretarea unui text destul de sintetic conceput, cel al Regulamentului Bruxelles II Bis, și care, cu siguranță, necesită o adaptare la actuala realitate a vieții private a cuplurilor în spațiul european. Constatările

studiului derulat în cele trei state membre - Franța, Italia, România – vor fi prezentate publicului român într-o manieră mai largă după susținerea acestora în Conferința organizată la Paris pe acest subiect în perioada 06 – 07 septembrie 2017.